

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Paaskoski, Leena; Roiko-Jokela, Heikki; Rikala, Marko

Title: Suomalaisia metsäsuhteita

Year: 2018

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat & Metsähistorian seura ry, 2018.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Paaskoski, L., Roiko-Jokela, H., & Rikala, M. (2018). Suomalaisia metsäsuhteita. In M. Rikala (Ed.), *Suomalainen metsäsuhde* (pp. 5-9). Luston Tuki Oy. Vuosilusto, 12.
<https://issuu.com/vuosilusto/docs/vuosilusto12>

Suomalaisia metsäsuhteita

Suomalainen metsäsuhde sai marraskuussa 2017 kansallisen statuksen yhtenä keskeisenä elävän, aineettoman kulttuuriperinnön ilmauksena. Mitä ymmärrämme metsiin liittyvästä kulttuurilla? Mikä tekee siitä kulttuuriperintöä? Ja mikä tekee perinnöstä – esimerkiksi suomalaisesta metsäsuhteesta – elävää?

Suomen Metsämuseo Lustossa metsäkulttuuri on määritelty yksilöiden ja yhteisöjen metsään liittyviksi ja sosiaalisissa yhteyksissä jakamiksi toimintatavoiksi, käytännöiksi, käsityksiksi, merkityksiksi ja arvoiksi.¹ Metsäkulttuuriperintö puolestaan muodostuu kulttuuriperintöprosessissa, jossa jokin osa meitä ympäröivästä kulttuurista ja sen ilmauksista yhdessä valitaan merkitykselliseksi, vaalittavaksi ja uusille sukupolville siirrettäväksi omaisuudeksi. Aineeton kulttuuriperintö on Unescon määrittelemänä jotakin, joka edelleen koetaan tärkeäksi ja joka elää tai jota harjoitetaan olemassa olevissa yhteisöissä.² Kulttuuriperinnön status on muuttuva: ilmiöistä voi tulla perintöä, mutta ne voivat sen merkityksen myös menettää.

Ilmiönä suomalainen metsäsuhde täyttää nämä kriteerit hyvin. Sillä on pitkä historia, koska tässä maassa olemme aina asuneet ja eläneet suhteessa metsään. Se on tarjonnut turvaa ja ravintoa, elinkeinoja ja toimeentuloa, raaka-aineita ja mielenrauhaa. Sen varaan rakennetaan edelleen, sillä metsä mahdollistaa yhä uusia tuotteita, toimintoja ja tapoja elää rinnakkain tulevaisuudessa. Tutkimuksen mukaan metsä yhdistää suomalaisia enemmän kuin juuri mikään muu: 83 % meistä pitää metsiä henkilökohtaisesti melko tai erittäin tärkeinä. Siksi haluamme myös las-

temme voivan niistä nauttia. Yhteisöllisyyden kriteeritkin täyttyvät, sillä metsäkokemukset halutaan usein jakaa yhdessä.³

Metsäsuhde on kuitenkin kaikkien aikojen eläväisintä perintöä, sillä metsiin liitty varsinkin monenlaisia arvoja. Silloin, kun emme puhu vain abstraktista ilmiöstä, meidän onkin käytettävä monikkoa: suomalaisilla on aina ollut monenlaisia ja elämän varrella muuttuvia metsäsuhteita. Toisinaan yksilöiden metsäsuhteet ovat ristiriidassa keskenään, toisinaan omakin metsäsuhde voi olla kaksijakoinen. On myös pohdittava, mitä suomalaisuus tässä yhteydessä tarkoittaa. Kyse on suomalaisesta metsäkulttuurista ja ehkä suhteesta suomalaisiin metsiin, mutta suhteen toisena osapuolena voi tämän päivän Suomessa olla etniseltä tai kulttuuriselta taustaltaan monenlainen kokija.

Myös Kansallinen metsästrategia nostaa suomalaisen metsäsuhteen esiin. Metsästrategiassa todetaan, että metsien käytön ”[h]yväksyttävyyteen vaikuttaa toisaalta hyvä ja aktiivinen metsäsuhde ja toisaalta se, että kestävyyden eri osa-alueet on otettu metsien hoidossa ja käytössä tasapainoisesti huomioon”.⁴ Metsäsuhteista yhä laajemmin puhuttaessa käsitteen määrittelyn tärkeys on noussut esiin. Mitä metsäsuhteella täsmällisesti ottaen tarkoitetaan? Miten se eroaa luontosuhteesta?

Julkaisussa *Metsäkulttuurinen näkökulma Kansalliseen metsästrategiaan* Leena Paaskoski ja Reetta Karhunkorva määrittelevät metsäsuhteen yksilön tai yhteisön suhteeksi metsään:

Metsäsuhde on yksilön tai yhteisön suora tai välillinen elävä suhde metsään. Se on

*yksilön ja metsän vuorovaikutteinen kokonaisuus. Metsäsuhde on osa yksilön henkilökohtaista laajempaa ympäristösuhdetta ja identiteettiä. Se muotoutuu osana ihmisen elämänvaiheita ja voi ilmetä eri tavoin eri rooleissa tai ympäristöissä. Metsä erityislaatuisena luonnon- ja kulttuuriympäristönä erottaa metsäsuhteen luontosuhteesta.*⁵

Metsäsuhdeajattelun mukaan lähes kaikilla meistä on jokin metsäsuhde. Siitä puhuminen ja sen määrittely voivat auttaa kommunikoidaan ja sovittamaan erilaisia metsiin liittyviä tavoitteita paremmin yhteen sekä rakentamaan omaa identiteettiä ja hyvinvointia.⁶ Käsite on huomattu niin metsätoimijoiden työkentällä kuin monitieteisellä tutkimuskentälläkin: metsäsuhteista puhutaan nyt kaikkialla ja uusiin metsäsuhteiden tutkimuskölkulmiin törmää lakkaamatta.

Vain elävällä toimijalla voi olla suhde metsään. Kun tarkastelemme menneisyyden ihmisten ja yhteisöjen suhteita metsiin, puhumme lähtökohtaisesti metsähistoriasta. Metsähistorialla tarkoitetaan Luston määri-

telmän mukaisesti ”yhteisön metsään liittyvän menneisyyden vaiheita, niiden kuvausta tai tutkimusta”.⁷

Kehittyvä metsäsuhde

Vuosilusto 12 tarkastelee metsäsuhteita niin metsähistoriassa kuin nykyhetkessäkin. Aluksi hahmotellaan tämän päivän metsäsuhteen ilmenemistä ja kehittymistä lapsuus- ja nuoruusiässä muun muassa partiotoiminnan sekä luonnonläheiseen maaseutuasumiseen kytkeytyvien metsällisten aktiviteettien kautta. Aikuisiällä yksi näkökulma metsäsuhteisiin on ammatillinen, työn kautta rakentava suhde metsään. Sellaista tässä julkaisussa edustavat osaltaan puolustusvoimien upseeriston näkemys metsästä toimintaympäristönä talvisotaa edeltäneinä vuosikymmeninä sekä 2000-luvulla luonnonvara-alalla toimivien Metsähallituksen työntekijöiden tulkinat omasta metsäsuhteestaan. Metsä tarjoaa myös estetiikkaa, rauhoittumista ja virkistystä mielelle. Metsiin liitetään erilaisia arvoja ja

Metsäkulttuuri, metsähistoria ja metsäsuhde.

tavoitteita, jotka ovat vaihdelleet eri aikoina. Utilistinen metsätalousnäkökulma ja toisaalta metsiin liitettävät kauneus- ja virkistysarvot limittyvät toisiinsa aistivälitteistä metsäkokemusta, metsäammattilaisuuden ja erä- ja luontohenkisyiden potentiaalista ristiriitaa sekä metsäestetiikan hahmottamista käsittelevissä artikkeleissa.

Sari Pynnönen, Jaakko Nippala, Katja Lähtinen, Anne Toppinen, Timo Roschier ja Sami Berghäll selvittävät kyselytutkimuksen avulla partioharrastuksen vaikutuksia lasten ja nuorten metsäsuhteeseen. Artikkelissa ”Nukkua ja oleskella frendien kaa” – Partioharrastuksen vaikutus lasten ja nuorten metsäsuhteeseen osoitetaan partiotoiminnan tarjoavan luontevan tavan metsässä olemiselle ja metsäsuhteen rakentamiselle; etenkin kaupunkien partiolaistuorille harrastus on merkittävä metsäsuhteen muovaaja. Leimallisena eri-ikäisten partiolaisten metsäsuhteelle näyttäytyvät tutkimuksessa metsän virkistysarvot ja rauhoittuminen sekä metsäluonnon arvostaminen itsessään. Toisaalta osa partiolaisista kokee metsäsuhteensa neutraaliksi tai passiiviseksi, vaikka harrastus on vahvasti kytköksissä luontoon. Partiolaiset saavat metsäkokemuksia lähinnä retkeilemällä, mutta tutkijoiden mukaan kiinnostusta pelejä sekä sosiaalista mediaa kohtaan metsäkokemusten lähteenä on myös havaittavissa. Pelillistäminen tai virtuaalimaailman laajempi hyödyntäminen voisi olla metsäsuhteen kehittymistä tukeva elementti. Sosiaalisen median ja digitaalisen kokemusmaailman hyödyntäminen voivat vahvistaa luonnossa liikkumattomien aikuisten luontosuhdetta.

Syrjäkylänuoret elävät ”metsän keskellä”. Heille ympärillä oleva metsä ja luonto ovat osa jokapäiväistä elämää. Millainen on syrjäkylissä asuvan nuoren suhde ympäristöönsä, kuinka nuoret kuvaavat suhdettaan metsäluontoon? Näihin kysymyksiin vastaa Sari Tuuva-Hongisto artikkelissa *Luontoa lähellä – Syrjäkylänuoret ja metsäsuhde. Vastaus rakentuu yksilöiden kokemusten pohjalta*. Nuoret kertovat haastatteluissa elämästä syrjäisissä kylissä Itä-Suomessa. He kaipaavat

ja tarvitsevat metsää ja luontoa ympärilleen. Tuuva-Hongiston mukaan metsä on nuorille olemisen, rauhoittumisen ja rentoutumisen paikka. Avaruus ja tila synnyttävät olemisen vapautta, viihtyisyyttä ja helppoutta. Vastoin tutkijan odotuksiakin nuoret eivät juuri painota syrjäseutuelämän ankeita puolia, vaikka koulutus- ja työmahdollisuuksien puute luo painetta kotiseudulta muuttamiseen.

Ihminen on hakenut metsistä henkistä hyvinvointia ja elantoa, mutta myös fyysistä turvaa. Metsä on tarjonnut piilo- tai pakopaikan. Suomen metsäinen maasto, sen vaatimukset ja mahdollisuudet pakottivat Suomen armeijan kehittämään sotataitoaan. Metsät nousivat itsenäisyyden ajan ensi vuosikymmenillä taktiikan keskiöön. Michael Halila pohtii artikkelissa *”Metsä taistelumaastona. Arvostellaanko sitä meillä oikein?” – Suomen armeijan metsäsuhde ja metsätaistelun kehittäminen 1918–1939*, millaisia ominaisuuksia metsiin kiinnitettiin. Metsäsuhteella Halila ymmärtää tavan, jolla upseerit käsittivät metsän taistelumaastona. Puolustusvoimilla oli kulttuurinen metsäsuhde, joka muuttui ja kehittyi. Vastakkainasettelu Saksan ja Venäjän armeijassa palvelleiden upseerien välillä kärjistyi. Kiista päättyi jääkäriupseerien voittoon. Metsäsuhteen muuttuessa koko taktiikka muuttui hyökkäysvoittoisesta puolustusta korostaneempaan suuntaan, ja samalla metsä nähtiin edullisena maastona vuoroin hyökkäyksen, vuoroin puolustuksen kannalta.

Tuulikki Halla pohtii, voiko Metsähallituksen työskentelevien ammatillista metsäsuhdetta tarkastella organisaatiossa tehdyn arvoluotauskyselyn kautta. Katsauksessaan *Ammatillisen metsäsuhteen elementtejä – Metsähallituksen työntekijöiden työssä arvokkaaksi kokemat asiat* Halla päätyy tulokseen, että kyselyyn vastanneet kokivat arvokkaimmiksi piirteiksi yhteistyön, luonnon kestävän käytön ja työn yhteiskunnallisen merkityksen. Metsäsuhde on moniarvoinen ja ammatin ohella samalla osa ihmisten elämäntapaa. Konsernin eri vastualueiden, kuten metsätalouden tai luontopalvelujen, henkilöstön osin eriävät metsäsuhdekäsitykset tuottavat mo-

nenlaisia metsänkäyttöön liittyviä diskursseja Metsähallituksen sisälle. Halla näkee kyselyn pohjalta nousevan jatkotutkimuksen kannalta mielenkiintoisia teemoja liittyen ammatilliseen metsäsuhteeseen vaikuttaviin tekijöihin.

Miten ihminen kokee metsän henkilökohtaisesti? Aistit ovat tässä keskeisessä asemassa. Näköaisti tulee varmasti monella ensimmäisenä mieleen, mutta myös hajut ja tuoksut luovat oman kokemusmaailmansa. Artikkelissa *Metsä nenällä* Virpi Kaukio avaa ihmisen metsäkokemusta tästä mielenkiintoisesta, vähälle huomiolle jääneestä näkökulmasta. Kaukion mukaan hajut ja tuoksut ovat osa metsän kokonaisvaltaista esteettistä kokemista. Tuoksu on metsän aineetonta pääomaa ja yksi metsän tuottaman hyvinvoinnin edellytys. Metsän tuoksumaisema muodostuu metsäekosysteemin eri osatekijöiden tuoksuista ja vaihtelee sääolosuhteiden, vuodenaikojen ja aistijan mielentilan mukaan. Kaukio muistuttaa hajujen olevan myös voimallisia mielikuvien ja muistojen laukaisijoita kokiassaan – hajuaisi luokin omanlaistaan metsäsuhdetta.

Yksilön metsäsuhde on keskiössä Mervi Löfgrenin artikkelissa *A. E. Järvinen ja Pomo-kaira – Mies monessa roolissa*. Metsänhoitaja, eräkirjailija ja kuvataiteilija Järvinen toisaalta nautti erämaista ja ihaili luontoa, toisaalta johtavana metsänhoitajana suunnitteli Pomo-kairalle laajoja avohakkuita. Löfgren tulkitsee A. E. Järvisen erätarinoita ja luontokuvauksia kokemuseräisinä tai toisilta kuultuina tarinoina. Hän katsoo Järvisen elämää kulttuurihistorioitsijana ja huomioi tulkintojen moniäänisyyden. A. E. Järviselle Lapin erämaat olivat mielenrauhan lähde, vaikka hän samalla oli osallisena jälleenrakennusajan tehostetussa Peräpohjolan metsävarojen hyödyntämisessä.

Metsien tarjoamat esteettiset elämykset ovat tarkastelun kohteena Jukka Mikkosen artikkelissa *Suomalaisten esteettiset metsäsuhteet*. Mitä on esteettinen luonnonarvostus ja mitä ovat metsien esteettiset ominaisuudet? Kysymyksiin vastataan suomalaisten esteettisiä metsäkäsityksiä valottavan kirjallisuuden

kautta – miten metsää kirjoituksissa lähestytään? Lähteistä nousee esiin kaksi metsäkuvaavaa: kansallisromantiikan ja metsätalouden metsä. Mikkosen mukaan romantiikka korosti osallistuvaa kokemusta, kuvittelua ja tunnetta, kokijan sulautumista kohteeseen. Hoidetussa metsässä puolestaan arvostetaan kookkaita puita ja metsän piirteiden vaihtelua, avaruutta ja helppokulkuisuutta. Viehättävän metsäkuvan vastakohtana on talousmetsän äärimuotona puupelto. Moniaistisuus ja mietiskely kuuluvat yleisesti metsäkokemuksiin. Metsäkäsitysten moniarvoisuus mahdollistaa metsäsuhteiden moninaisuuden; Mikkosen sanoin ”romantikko ja raivaaja voivat elää saman nahan alla”.

Luokiteltu metsäsuhde

Metsäsuhteita on tutkimuskirjallisuudessa luokiteltu monin tavoin. Juhani Pietarisen mukaan (1987) ihmisellä voi olla neljä erilaista perusasennetta metsään: utilismi, humanismi, mystismi sekä primitivismi tai biosentrismi. Utilistisella asenteella ihminen hyödyntää metsää raaka-ainelähteenään lisätäkseen omaa hyvinvointiaan. Humanistisessa asenteessa metsä palvelee kasvatustelien ihanteiden toteuttamista. Kun ihminen etsii henkistä yhteyttä luontoon, hänellä on mystinen asenne metsään. Primitivistisen tai biosentrisen asenteen omaavilla ihmisillä on näkemys siitä, että muut eliölajit ovat samanarvoisia ihmisen kanssa.⁸ Leena Vilkkä (1993) jaottelee metsäsuhteet puolestaan tekniikka-, luonto- tai ihmiskeskeisiksi.⁹ Luontopastuksen käsikirjassa *Luonnessa kotonaan* (1997) Petteri Karvinen ja Riitta Nykänen esittelevät kuusi erilaista suhdetta metsään. Arkaaisessa metsäsuhteessa ihminen on osa muuta luontoa. Hyödyntävässä metsäsuhteessa arvostetaan aineellista hyötyä tuottavia elementtejä, kuten puuta ja riistaa. Esteettisromanttisessa metsäsuhteessa haetaan merkityksellisiä aistikokemuksia luonnosta ja ihaillaan luonnon kauneutta, ja naturalistinen metsäsuhde korostaa ihmisen selviytymis-

tä ankarissa luonnonolosuhteissa ja ilmenee esimerkiksi vaativina vaelluksina ja erätaikokilpailuina. Tiedollisessa ja tieteellisessä metsäsuhteessa luontoa tutkitaan, kerätään ja lajitellaan, siitä otetaan näytteitä ja sitä nimetään. On myös välinpitämätön, pelokas tai vihamielinen metsäsuhde. Siinä metsään ei hakeuduta lainkaan.¹⁰

Myös *Suomalaisten metsäsuhteiden tila -selvitys* nostaa esiin metsäsuhteiden luokittelun, nyt tunnettyyppien näkökulmasta. Tunnettyyppillä tarkoitetaan yksilön metsäsuhteeseen sisältyvää tiettyä piirrettä; kenenkään metsäsuhde ei kuitenkaan koostu pelkästään yhdestä tunnettyyppistä, mutta tunnettyyppien luokittelu auttaa ymmärtämään metsäsuhteiden monimuotoisuutta. Selvityksessä kuvattuja tunnettyyppejä ovat energinen seikkailija, määrätietoinen sijoittaja, harkitseva hyödynnäjä, seesteinen ylläpitäjä, yhteisöllinen huolehtija ja huoleton haahuilija.¹¹

Erialaisten luokittelujen avulla voidaan kuvata ja auttaa ymmärtämään erilaisia metsäsuhteita ja niiden piirteitä, mutta niiden vaarana on synnyttää ajatus, että ihminen suhteessa metsään edustaa vain tiettyä muutumatonta asennetta tai näkökulmaa. Todellisuudessa meidän jokaisen metsäsuhde on ainutkertainen, monimuotoinen ja myös elämän varrella muuttuva ja kehittyvä. Erialaisten metsäsuhteiden ja niiden rakentumisen ymmärtäminen on edellytys paremmalle yhteiselle keskustelulle metsistä ja mahdollisuuksille sovittaa paremmin yhteen erilaisia metsiin liittyviä tavoitteita.

Viitteet

- 1 Paaskoski 2014, 22.
- 2 <http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/index> (26.4.2018).
- 3 *Suomalaisten metsäsuhteiden tila -selvitys* 2018.
- 4 *Kansallinen metsästrategia 2025* 2015, 35.
- 5 Matila et al. 2018, 14.

6 Matila et al. 2018, 14.

7 Matila et al. 2018, 14.

8 Pietarinen 1987.

9 Vilka 1993, 89–118.

10 Karvinen & Nykänen 1997, 17–19.

11 *Suomalaisten metsäsuhteiden tila -selvitys* 2018.

Lähteet ja kirjallisuus

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Kansallinen metsästrategia 2025. Valtioneuvoston periaatepäätös 12.2.2015. 2015. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 6/2015. Maa- ja metsätalousministeriö: Helsinki.

Karvinen, Petteri & Nykänen, Riitta 1997. ”Läh-tökohtia.” *Luonnossa kotonaan. Luonto-opastuksen käsikirja*, 13–20. Toim. Petteri Karvinen & Marja-Liisa Mustonen. Raken-nusalan Kustantajat RAK: Helsinki.

Matila, Airi & Paaskoski, Leena & Karhunkorva, Reetta & Arnkil, Nora & Matveinen, Katja 2018. *Metsäkulttuurinen näkökulma Kansalliseen metsästrategiaan.* Tapion raportteja 25. Tapio: Helsinki.

Paaskoski, Leena 2014. ”Experienced, recollected, and reconstructed. The establishment of Nordic forest museums in the 1940s–60s.” *Nordisk museologi* 1/2014, 21–37.

Pietarinen, Juhani 1987. ”Ihminen ja metsä: neljä perusasennetta.” *Silva Fennica vol. 21, 1987*, 323–331. Suomen Metsätieteellinen Seura: Helsinki.

Suomalaisten metsäsuhteiden tila -selvitys. Kes-tävästi metsäsuhteessa -hanke. 2018. Kantar TNS: Espoo. http://metsasuhteita.fi/wp-content/uploads/Suomalaisten_metss-suhteiden_tila_14.3.2018.pdf (26.4.2018).

Vilka, Leena 1993. *Ympäristöetiikka. Vastuu luonnosta, eläimistä ja tulevista sukupolvista.* Yliopistopaino: Helsinki.

Digitaaliset lähteet

Aineeton kulttuuriperintö. <http://www.aineetonkulttuuriperinto.fi/fi/index> (26.4.2018).